

Emniyet Teşkilâtı (Cumhuriyet Dönemi)

Polis, Yunanca ve Latince kökenden gelme bir kelimedir. Polis terimi, Eski Yunan'da sitelerin bütün kamu hizmetleri karşılığında kullanılmıştır. Daha sonra kamu düzeninin sağlanması anlamında kullanılmaya başlamıştır. Günümüzde ise kentlerde kamu düzenini, huzur ve güvenliği sağlayan örgüt ve bu teşkilatta görevli kimseler anlamında kullanılmaktadır. 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla birlikte polisiye hizmetlerin yapılabilmesi için yeni bir askerî teşkilat kurulmuştur. "Serasker" unvanı taşıyan bu teşkilatın komutanı Yeniçeri Ağası'nın yetkileriyle donatılmıştır. Daha sonra 31 Mart, bazı araştırmacılara göre 20 Mart 1845'te İstanbul'da ilk polis teşkilatı kurulmuştur. İlk defa polis kelimesi de resmî lisana böylece girmiştir. Bu tarih polis teşkilatının kuruluş yıl dönümü olarak kutlanmaktadır. Teşkilatın görev ve yetkileri aynı tarihte yayınlanan "Polis Nizamnamesi"nde belirtilmiştir. Bu nizamname Sultan Abdülmecid zamanında 17 madde olarak yayınlamıştır. Buna rağmen güvenlik hizmetlerindeki karışıklık ortadan kalkmamıştır. Polis teşkilatının gelişme merhalelerini şöyle sıralamak mümkündür:1-İlk defa polis modeline geçiş (1845-1869), 2- Tekrar zaptiye modeline geçiş (1869-1907), 3- Yeniden polis modeline geçiş (1907-1913), 4- Polis modelinin geliştirilmesi (1913-1923). 1846 yılında polisiye hizmetleri görmek üzere seraskerlikten bağımsız olarak "Zaptiye Müşiriyeti" kurulmuştur. Hâli hazırda güvenlikten sorumlu olan birimler bu teşkilata bağlanmıştır. Bu uygulama 1879 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihte "Zaptiye Müşiriyeti" kaldırılarak yerine "Zaptiye Nezareti" kurulmuştur. Böylece jandarma ve polis birbirinden ayrılmıştır. 1881 yılında polis örgütü kurulmuştur. İstanbul polis teşkilatı dört polis dairesine, her polis dairesi de merkezlere ayrılmıştır. 6 Aralık 1896 tarihinde 16 maddelik bir talimat yayınlanarak polisin yetkileri açıklanmıştır. 19 Nisan 1907'de ilk "polis nizamnamesi" yayınlanmıştır. 1907 yılına kadar İstanbul'un dışında 30 yerleşim yerinde polis teşkilatı kurulmuştur. 1908 yılında Fransız ve Alman polis teşkilatları örnek alınarak teşkilatın yeniden kurulması planlanmıştır. 22 Temmuz 1909 tarihinde "İstanbul Vilâyeti ve Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Teşkilatına Dair Kanun" çıkarılmıştır. Bu kanuna istinaden 4 Ağustos 1909'da "Zaptiye Nezareti" kaldırılarak yerine "Dâhiliye Nezareti"ne bağlı "Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü" ve "İstanbul Vilâyeti Polis Müdüriyeti" kurulmuştur. Emniyet-i Umumiye Müdürlüğüne Albay Galip Bey tayin olunmuştur. Polis memuru unvanının kullanılması bu tarihte başlamış ve polis neferi unvanının yerini almıştır. Taşradaki polis müdürlükleri, mülki amire rağmen doğrudan yeni kurulan Emniyet-i Umumiye Müdürlüğüne bağlı olarak görev yapmıştır. 9 Aralık 1913 tarihinde "Dâhiliye Nezareti Teşkilat Nizamnamesi" çıkarılmıştır. Bu nizamnamede Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nin görevleri açıklanmıştır. İstanbul Polis Müdüriyeti-i Umumiyesi'nin Mütareke dönemindeki teşkilatı şöyledir: Bir umum müdür ve muavini, teftiş heyeti, tahrirat müdürlüğü, birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü şube müdürlükleri, muhasebe memurluğu, heyet-i sıhhiye ve polis hastanesi. Türk polis teşkilatı diğer birçok müessese gibi Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne devrolunmuştur. İstiklal Harbi'nin kazanılmasıyla birlikte 24 Şubat 1923 tarihinde "İstanbul Polis Müdüriyeti-i Umumiyesi" kaldırılmıştır. Yerine "İstanbul Polis Müdürlüğü" kurulmuştur. Emniyet teşkilatı zaman içerisinde kendisini her bakımdan yenileyerek bugünlere gelmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nin merkez teşkilatı bir "umum müdür", bir umum müdür muavini, üç şube müdürlüğü, bir polis mecmuası müdürlüğü, bir evrak memurluğu, altı mümeyyiz ve on beş kâtipten oluşmaktaydı. Teşkilattaki gelişmeler, bütçe kanununa eklenen kadro cetvelleri ile sağlanmıştır. 14 Mayıs 1930 tarih ve 1624 sayılı "Dâhiliye Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun" ile teşkilatın adı "Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü" olarak değiştirilmiştir. Bu arada merkez ve taşra teşkilatında bazı ilavelerle polis teşkilatı genişletilmiştir. 30 Haziran 1932'de 2049 sayılı "Polis Teşkilat Kanunu" çıkarılmıştır. Bu kanun ile polisliğin özel bir meslek olduğundan hareketle polis eğitiminin okullarda yapılması öngörülmüştür. Polisi sivil ve üniformalı olarak, il yöneticilerini de "emniyet müdürü" ve

“emniyet memuru” olarak ayırmıştır. Günümüzdeki polis teşkilatının temelleri, 4 Temmuz 1934 tarihinde çıkarılan 2559 sayılı “Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu” ile atılmıştır. Daha sonra 4 Haziran 1937 tarihli 3201 sayılı “Emniyet Teşkilatı Kanunu” ile gelişimini tamamlama yolunda önemli bir adım atmıştır. 7 Nisan 1938 tarih ve 2/6501 sayılı “Polis Vazife ve Salâhiyet Nizamnamesi”, Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu’nun uygulamasını göstermek üzere yürürlüğe konmuştur. Bu kanunla birçok yeni birim kurulmuş, bir kısım şube müdürlükleri daire başkanlığına çevrilmiş ve uzman personel ile takviye edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti polis teşkilatı özel kanunu ve bağımsız bütçesi ile Emniyet Genel Müdürlüğü adı altında İç İşleri Bakanlığı’na bağlı bir kurumdur. Emniyet Genel Müdürlüğü’nün askerî müesseseler gibi siyasi ve idari bakımdan bağımsız bir kurum sayılması mümkün değildir. Polis teşkilatının siyasi bir kişilik olan İç İşleri Bakanı’na bağlı olması, bağımsız çalışmasını engellemektedir denilebilir. Uzmanların belirttiğine göre teşkilat ve yönetim yapısı siyasilerin etki alanına açıktır. Başından beri yapılanması gereği bu etki alanına karşı direnç gösterecek hukuki statü ve gelenekten yoksundur. Polisin terfi ve tayinlerinde bizzat İç İşleri Bakanı seçici konumdadır. Dolayısıyla bunu dengeleyecek bir mekanizma yok gibidir. Özel bir personel kanunu bulunmayıp, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’na tabidir. Devlet memurları içerisinde emniyet hizmetleri sınıfında yer almaktadır. Türk polis teşkilatı merkez ve taşra teşkilatı olarak belli bir hiyerarşiye sahiptir. Diğer devlet kurumlarında olduğu gibi merkeziyetçi bir yapıya sahiptir. Emniyet Genel Müdürlüğü merkez teşkilatında Emniyet Genel Müdürü başta olmak üzere beş genel müdür yardımcısı bulunmaktadır. Bunun dışında merkezde “Teftiş Kurulu Başkanlığı”, “Polis Akademisi Başkanlığı”, “Polis Koleji Müdürlüğü” ve yirmi yedi adet daire başkanlığı bulunmaktadır. Bu dairelere bağlı olarak 172 şube müdürlüğü de hizmet vermektedir. Bu şube ve daire başkanlıkları zaman zaman ihtiyaca göre yeniden ayarlanmaktadır. Taşra teşkilatı ise seksen bir il emniyet müdürlüğü başta olmak üzere bazı birimlerden oluşmaktadır. Taşrada il emniyet müdürlüklerine bağlı olarak 335 ilçe emniyet müdürlüğü, 374 ilçe emniyet amirliği, 8 hudut kapısı emniyet amirliği, 13 hudut kapısı emniyet komiserliği, 6 serbest bölge emniyet amirliği, 13 bucak emniyet komiserliği ve 1366 polis karakol amirliği bulunmaktadır. Yeni kurulan veya kapatılan birimlerle birlikte bu sayılar zaman zaman değişebilmektedir. Polis vilâyetlerde mülki amir olan valiye, ilçelerde de kaymakama bağlıdır. Türkiye’de en çok personel istihdam eden kurumların başında Emniyet Genel Müdürlüğü gelmektedir. Son yıllardaki rakamlara göre 187.033 kişi bu teşkilatta çalışmaktadır. Bunun 165.358 kişisi emniyet hizmetleri sınıfında çalışan polislerden, 21.656’sı ise genel idare hizmetleri, teknik hizmetler, sağlık hizmetleri, eğitim-öğretim hizmetleri, akademik kadro ve diğer hizmet sınıflarında çalışan sivil personelden oluşmaktadır. Bu rakama bekçiler dâhil değildir. Bu rakamlar da yeni işe başlatılanlar ve emekli olanlara bağlı olarak değişkendir. Polis teşkilatı, hizmetlerinin niteliği yüzünden disiplinli bir kurumdur. Teşkilatta disiplinle ilgili düzenlemeler genellikle Türk Silahlı kuvvetleri örnek alınarak yapılmıştır. Teşkilat personelinin statüsü bellidir. Ya memurdur veya amirdir. Son zamanlarda polis teşkilatının eğitim ve öğretimine çok önem verilmektedir. Üst düzey polis yöneticisi durumunda olan 15.195 kişi dört yıllık yüksek okul mezunudur. Bunun dışında 12.250 personel de iki yıllık yüksekokul mezunudur. Baş komiser, komiser yardımcısı ve polis olmak üzere toplam 123.636 kişi lise mezunu, 10.092 kişi de ortaokul mezunudur. Yönetici durumunda olan personelin tamamı polis akademisi mezunu olduğu için teşkilatta ilkokul mezunu üst düzey yönetici kalmamıştır. Artık polis memuru olabilmek için lise mezunu olma şartı aranmaktadır. Dolayısıyla emniyet hizmetlerinde de belirli bir kalite yakalanmıştır. Bu polis memurlarından yüksekokul bitirenler zaman zaman açılan komiser yardımcılığı imtihanlarına girerek meslekte yükselebilmektedirler. Emniyet teşkilatında 4190 genel idari, 255 teknik, 535 sağlık, 104 eğitim-öğretim, 73 akademik ve 6499 kişi yardımcı hizmetlerde çalışmaktadır. Emniyet teşkilatına başta polis akademisi olmak üzere polis meslek yüksekokulları ve polis kolejleri personel yetiştirmektedir. Polis Akademisi emniyet teşkilatına üst düzey yönetici yetiştiren bir kurumdur. 1937 yılında Polis Enstitüsü adıyla kurulmuştur. Bu okul iki yıllık ve meslek içi eğitim kurumu

olarak eğitime başlamıştır. Okulun eğitim süresi 1962’de üç yıla, 1984 yılında ise dört yıla çıkarılmıştır. Adı da “Polis Akademisi”ne çevrilmiştir. Dört yıllık eğitimi bitirenler “komiser yardımcısı” olarak vazifeye başlamaktadırlar. Polis Akademisi 25 Nisan 2001 tarih ve 4652 sayılı kanunla üniversite haline getirilmiştir. “Akademi” adı muhafaza edilmiştir. Polis okulları buraya bağlanarak büyük ölçüde dağınlık giderilmiştir. Akademiye rektör olarak yüksek lisansını yapmış bir emniyet müdürü tayin edilmiştir. Üniversite haline getirilmesiyle birlikte bazı fakülte ve yüksek okullar buraya bağlanmıştır. Tek bağlı fakültesi “Güvenlik Bilimleri Fakültesi”dir. Güvenlik Bilimleri Fakültesi’nin öğrenci kaynağı genellikle polis kolejleridir. Kolej mezunlarının %25’i oranında genel lise ve meslek lisesi mezunları da alınmaktadır. Polis kolejleri lise seviyesinde eğitim yapan okullardır. Polis okulları ise polisin insan gücünü teşkil eden polis memuru yetiştiren kurumlardır.

Hamit PEHLİVANLI

KAYNAKÇA

DAĞLI, Yücel, ÜÇER, Cumhure, **Tarih Çevirme Kılavuzu**, Ankara 1997.

FINDIKLI, Remzi, “Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Güvenlik Yapısı Polis Teşkilatı”, **Türk Dünyası Kültür Atlası-Türkiye Cumhuriyeti -1-**, İstanbul 2006.

METİN, İsmail, “Polis Örgütünün Görevleri ve Yapısı”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, 6. Cilt, İletişim Yay.

METİN, İsmail, ERASLAN, Fethullah, **Türk Polis Tarihi**, Cilt 1, Ankara 1984.

YAĞAR, Hasan, “Osmanlı Polis Teşkilatı ve Yenileşme Süreci”, **Türkler**, 13. Cilt, Yeni Türkiye Yay.

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/emniyet-teskilati-cumhuriyet-donemi/?pdf=3684> adresinden erişilmiştir